

انوچيد 2

جوڪو پڌرائي دستاويز

ايڪسچينج نه ته چٽي ريت ۽ اشاري سان جوابداري ڪندي آهي نه ئي پوراڻپ جي نمائندگي ڪئي آهي. هن دستاويز جي پوراڻپ يا چٽاڻپ نه ئي وري ايڪسچينج ڪڏهن بهسدت مال جي بازار/وپار ۾ ياگيداري پڻيرائي يا خوشامند ڪئي آهي. هي مختصر دستاويز وپار جي سموري جوڪن توڙي اهم پهلون جو بيان ناهي ڪندو آهي. تنهن ڪري توهان پوري ڌيان سان سدت وپار جي باري ۾ پوري ڄاڻ حاصل ڪيو، ان ۾ شامل ٿيڻ کان اڳ.

ان سمايل جوڪن جي ڪري، توهان ڏيئي لپتي ۾ تڏهن سيڙجو جڏهن توهان ان ٺيڪي جي پائيواري جو ترڪعو سمجهو جنهن به توهان گهرو ٿا پيا ۽ جنهن حد تائين اوهان ان ۾ پڌرا ٿيو ٿا.

توهان يقينن ڄاڻو ٿا ۽ مڃو ٿا ته پونجي سيڙاهيپ ٺيڪي/سدت يا مال ايڪسچينج جي وپار جي ٻين صنفن ۾، جنهن ۾ گهٽ مٿي جوڪو سمايل هوندو آهي سو عام طور سان واجب وائ ناهي انهن لاءِ جنهن وٽ مهذوت وصيلا/پونجي ۽ / يا وپار جو تجربو ۽ تمام گهٽ جوڪو برداست ڪرڻ جي سگهه. سو توهان پنهنجي مالي حالت جي مدينظر ڌيان سان وچار ڪجو جيڪر ايترو وپار توهان جي لاءِ واجب آهي. جيڪر توهان ايڪسچينج ۾ وپار ڪيو ۽ تمام خراب فل هٿ ڪيو يا نقصان سٺو ته ان لاءِ رڳو توهان ئي جميوار رهندا ۽ ايڪسچين ان لاءِ جميوار ناهي رهندي، ڪنهن به ريت جيڪو به هجي ان لاءِ ۽ هو توهان لاءِ اصل ڪي نه پاڻ ڪي وائڪو ڪندي ته ان وپار جي جوڪي نسبت بابت توهان ڪي واجب پڌرائي ناهي ڏني وئي يا توهان ڪي لاڳاپو رکندڙ ڀاتي پاران جوڪي جي واجب سلاه ناهي ڏني وئي. گراهڪ پوري ريت جميوار رهندو ان جي فل لاءِ ۽ ڪو به ٺڪو ناهي روڪي سگهيو ان خاتي تي.

توهان اهو مڃو ٿا ۽ قبولو ٿا ته سدت مال جي خريد توڙي وڪري جي وپار ۾ ڪا به پڪ ناهي فائيدي توڙي نقصان جو نجات پائڻ جي جڏهن توهان پنهنجي آرڊر ڪاروايت ٿا ڪيو ايڪسچينج مارفت.

توهان پاران اهو چٽي ريت سمجي وڃڻو ڪپي ته ڀاتي مارفت توهان جي ڏي وٽ ڀاتي پاران ڄاڻايل ڪن اوپچاريڪتا تي دارومدار ٿو رکي، جيڪي شل، ٻين صنفن ۾ پنهنجو گراهڪ سڃاڻو فارم جو ڀرڻ تي آهي ۽ دارومدار ٿو رکي ايڪسچينج جي جي نيم، نايب قانون ۽ وپار نيم تي جو ڪي SEBI پاران ڏسيا ويا آهن ۽ هاڪي جيڪي ايڪسچينج پاران وقت بي وقت زاهر ڪيا ويندا آهن.

ايڪسچينج ميسر ناهي ڪندي آهي نا هي ڪرڻ جي چاه رڪندي آهي ڪا سلاه جي ۽ شل جميوار ناهي رهندي ڪنهن به شخص لاءِ جيڪر هو ان دستاويز ۾ ڄاڻايل ڄان جي آڌار تي ايڪسچينج جي ڪنهن ڀاتي ۽ / يا ڪنهن ٽهين ڌر سان وائڪي وائ رکي. هن دستاويز ۾ ڄاڻايل ڄاڻ ڪي وپاري سلاه/پونجي سيڙاهيپ جي سلاه ڪري نه ليڪيو وڃي. ايترو وپار جو ڪو به وچار ناهي ڪيو وڃي سمايل جوڪن ڪي پوري ريت سمجهڻ توڙي پرڪڻ کان اڳواٽ. جيڪر توهان ڪي ان بابت پڪ ناهي ته توهان پيشيور سلاه هٿ ڪيو.

وپار ڪرڻ جي وچار مهل، توهان لازمي طور توهان ڪي ڄاڻ هيئڻ ڪپي يا پاڻ ڪي ان فلاڻيون ڳالهائون سان وقت ڪيو:-

1. مال نسبت ٺيڪن يا ٻين سدت مال صنفن ۾ سانڍيل مول جوڪو.

i. وڌيڪ بي بڪا جو جوڪو

بي بقا ڏس ڏيندو آهي سدت مال جي ٺڪي ۾ فريڊرڊ بدلاءُ نسبت بابت قيمت جي فير گهير ۾ جڏهن وپار هليندو آهي مال ايڪسچينج ۾. گهڻو ڪري سدت مال/ٺڪن ۾ وڌيڪ بي بقا سان قيمت جي وڌيڪ فير گهير ٿيندي آهي. عام طور ڪي گهٽ وپار ڪيو سدت مال جي وپار ۾ وڌيڪ بي بقا پسبي آهي ان وپار جي پيٽ ۾ جيڪي تمام گهڻا وپار هيٺ هوندا آهن. ان بي بقا جي ٿڻ سان، توهان جو آرڊر اڌڪو

ڪارواھت ٿو ٿي سگھي، يا اصل نہ بہ ٿو ٿي سگھي يا ان جي قيمت ۾ ڪنھن وڌي حد تائين فير ڪير ٿو ٿي سگھي ان قيمت جي ڀيٽ ۾ جنھن تي آخري ڀيڙي وٺڻ ٿيو هو جنھن سان جامہ نڪسان تو ٿي سگھي.

ii. گھٽ روڪن جو جوکو

a. روڪايپ جو اشارو باخار ۾ حصو وٺندڙ سڌت مال جي ٽڪڙي، گھٽ ۽ رسائتي اگھن تي خريد ۽/يا وڪري ڏنھن آھي تمام گھٽ اگھن جي فرق تي آھي. گھڻو ڪري اھو ئي ڀاڻيو آھي تہ بازار ۾ جيترا وڌيڪ آڌر ميسر ٿيندا اوتري وڌيڪ روڪايپ ٿيندي. روڪايپ اھميت ٿي رکي ڇاڪاڻ تہ جيتري وڌيڪ روڪايپ رھندي، اوترو اھو سھلو ٿيندو تہ سيڙھندڙ سڌت مال جي خريد ۽/وڪرو ڪري سگھندو رسائتي اگھن تي. گھٽ وٺڻ ڪيل سڌت مال تي ان جو جوکو ٿي ٿو سگھي وڌاڪ وٺڻ ڪيل سڌت مال جي ڀيٽ ۾. ان جي نتيجي ۾ توهان جو آرڊر اڌڪو ڪارواھت ٿي ٿو سگھي، يا وڌيڪ قيمت جي فرق تي ڪارواھت ٿو ٿي سگھي يا وري نہ بہ ڪارواھت ٿو ٿي سگھي.

b. ڪنھن ڪنھن مال ۾ خريد/وڪرو ڏيڻ ۽/يا وٺڻ جي خواهش کان سواءِ سان نڪسان ٿو ٿي سگھي ڇو تہ ان حالت ۾ سڌت مال ٺيڪا جو نپتارو گھٽ/وڌيڪ قيمت تي ٿي ٿو سگھي، اميد ڪيل اگھن جي ڀيٽ ۾ جيئن مال جي ڏيڻ يا قبولڻ جي ڪا بہ جميواري نہ رھي.

iii. ڊگھي فيھلاءُ جو جوکو

a. فيھلاءُ جو واسطو سٺي ۾ سٺي وڪري ۽ خريد جي اگھن سان آھي. ان جو ڏس قيمت جي اگھن تي آھي جيڪو سڌت مال جي خريد ۽ يڪدم وڌڪري جي منجھد قيمت جو فرق ٿيندو آھي يا ان جو ايترو. گھٽ روڪايپ ۽ وڌيڪ بي بقا عام طور کان وڌيڪ فيھلاءُ گھٽ روڪايپ لاءِ يا ان روڪايپ مال/سڌت مال ٺڪا ٿي ٿا سگھن. ان سان وري سٺي قيمت جي جوڙاڀ پڙياوت ٿي ٿي سگھي.

iv. جوکا گھٽائيندڙ آرڊر

a. گھڻن ڪري ايڪسچينجن ۾ هڪ سھوليت ھوندي آھي سيڙھندڙ ن لاءِ ”حد آرڊر“، ”بند آرڊر“ وغيره جي. ايتھن آرڊرن جي جما ڪرڻ (مثل ”حد آرڊر“ يا ”بند آرڊر“) جنھن جو مقصد ھوندو آھي ڪنھن راشي تي نقصان گھٽائڻ جو سو ڪڏھن ڪارواھت نہ بہ ٿيندا آھن ڇو تہ بازار ۾ ٽڪڙو وھرڪرو ھئڻ سبب حالتيون ايتھي آرڊر لاءِ واجب نہ رھديون آھن.

b. هڪ ”بازار آرڊر“ ٽڪڙو ڪارواھت ٿي ٿو سگھي، ايتي پاسي آرڊر جي ميسر ھئڻ تي، قيمت تي ڪو بہ دارمدرار نہ رکندي ۽ جڏھن تہ گراھڪ کي توڪو ڪارواھت ملندي ”بازار آرڊر“ جي، ڪارواھت ميسر ٿيندي اڳوڻي بچيل آرڊر جي قيمت تي جو ڪي آرڊر جي ڳڻپ کي پورو ڪندو آھي، ڪيپت وقت تي دارومدار رکندي. اھو بہ سمجھيو وڃي تہ اھي قيمتيون وڇاڙي جي قيمتن کان ڌار ھونديون آھن يا سٺي ۾ سٺي قيمت کان ان سڌت مال ٺيڪي جي نسبت.

c. هڪ ”ھد آرڊر“ ڪارواھت ٿيندو رڳو ”حد“ قيمت تي جيڪا پڪ ڪئي وئي ھجي آرڊر تي يا سٺي قيمت تي. بھرآل، جيتوڻيڪ گراھڪ کي سٺي قيمت ملندي آھي، هڪ اميد اھا بہ رھندي آھي تہ آرڊر ڪارواھت نہ بہ ٿو ٿي سگھي.

d. هڪ بند نڪسان آرڊر گھڻو ڪري سڌت مال ٺيڪي کان ”پري“ جي قيمت تي جما ڪيو ويندو آھي، ۽ ايتھا آرڊر ڪارواھت تڏھن ٿيندو آھي ٺيڪو پڇندو آھي يا وٺڻ ٿيندو آھي بند قيمت تي. وڪرو بند آرڊر گھڻو ڪري تازي قيمت کان ھيٺ تي پڪ ڪيا ويندا آھن، ۽ خريد بند آرڊر تازي قيمت کان

مٽي پڪ ڪيا ويندا آهن. جڏهن ٺڪو اڳواٽ پڪ ڪيل قيمت تي پڇندو آهي، يا ان قيمت تي پوار ٿيندي پڇندو آهي ته بند نقصان آرڊر مٽجي بازار/حد آرڊر ڪارواھت ٿيندو آهي حد تي يا سٺي تي. هو ان جي ڪا به پڪ ناهي ته حد آرڊر ڪارواھت ٿيندا ڇو ته ٺڪو اڳواٽ پڪ ڪيل قيمت کان اڳتي ٿو وڌي سگهي، جنهن حالت ۾ آرڊر جي نه ڪارواھت ٿيڻ جڳ جو ڪو اڀري ٿو اچي، جيئن رواجي حد آرڊر سان ٿئي ٿو.

v. نئي اثاءُ جو جو ڪو

a. ڌنڌيڙي/دستڪار احوالي پڌرائي ڪري ٿا سگهن جنهن جو اثر سڌت مال ۽/يا سڌت مال ٺڪي جي قيمت تي پئي ٿو سگهي. اهي پڌرايون ڌنڌي جي وقت تي ٿي سگهي جيڪي گهٽ روڪاڀ ۽ وڌيڪ بي بقا سان گڏجي سڌت مال جي وپار ۾ امالڪ قيمت ۾ وڌو فيرو آڻي ٿي سگهي جيڪو مٽي يا گهٽ ٿي ٿو سگهي.

vi. افواڻن جا جو ڪا

a. مال جي ڪيمت بابت افواه فيئلجي ٿا سگهي وات، اخبار بيٺ سائيٽ، اخباري ايجينسي وغيره مارت، سيڙهندڙن کي ان جو ڌيان رکڻو پوندو ۽ افواهن تي دارومدار رکي ڪارواهي نه ڪرڻي ڪپي.

vii. شريشي جا جو ڪا

a. وڌيڪ ماترا ۾ وپار گهڻو ڪري بازار کلڻ جي وقت ۽ بند ٿيڻ کان اڳ ٿيندي آهي. ايڙو وڌيڪ وپار ڏنهن جي ڪنهن به وقت پئي ٿي سگهي. ان سان آرڊر ن کي ڪارواھت ڪرڻ يا پڪ ڪرڻ ۾ دير ٿيندي آهي.

b. اٿل پٿل جي حالت ۾، بازار جي ڀاتيون پاران سانده پنهنجي آرڊر جي ڳڻپ، قيمتيون، يا تازا آرڊر جي واڌاري سبب آرڊر جي ڪارواھت يا پڪ ۾ دير ٿي ٿي سگهي.

c. بازار جي ڪن حالتون هيٺ، اهو مشڪل يا نا ممڪن يا نه به ٿو ٿي سگي ته وڪرو واجب اگهن تي، جڏهن ڪو به بچيل آرڊر ناهي هوندو وڪري يا خريدي جي پاسي کان يا جيڪر واپار روڪيو وڃي مال تي جيڪر ڪي ان رواجي واپاري هرڪت سبب يا راشي سرڪيٽ مسئلي سبب يا ٻئي ڪارڻ ساڳي.

viii. سريشتو/نيٽورڪ سوڙهي

a. ايڪسچين ۾ اليڪٽرانڪ جريغ وپار سيٽلائيٽ/ليز لائين ڏيوٽ، ڪمپيوٽر سريشتي ۽ ٽڪنيڪ جي ميلاپ، تي دارومدار رکندو آهي، آرڊرن جي جما ۽ اڳتي وڌائڻ لاءِ. ان ڪري ان ۾ گنجائش رهندي آهي ڏي وٺ جي ناڪامي يا سرشتي جا مسئلا يا سريشتي وٽان دير سان جواب ملڻ يا وپار جو رڪڻ، يا ايڙهو ڪو ڌارو مسئلو/گڙبڙي جنهنڪري وپاري سريشتي/نيٽورڪ سان سنبند ناهي جوڙي سگهيو آهي، جيڪو وس کان ٻاهر هجي ٿو يا آرڊر جي ڪارواھت ۾ دير يا نه ٿيڻ، اڌڪي يا پوراڀ ۾. توهان کي چيٽاءُ پيو ڏنو وڃي ته جيتوڻيڪ اهي مسئلا روڙي ارسلي لاءِ ٿيندا آهن پر جڏهن توهان وٺ بچيل کليل جاپون يا ان ڪارواھت آرڊر هجن، اهي هڪ جو ڪو ٿا پيش ڪري سگهن توهان جي پاران سمورن ڏيئي لپي جي ڀٽاري جي جميواري نسبت.

2. جيستائين مستقبل جي سدت مال جي ڳالهه آهي، مهرياني ڪري نوٽ ڪيو ۽ پاڻ جي واقيف ڪيو فلاڻي ڌار
خسوسيتون سان:-

”ريايٽ“ يا ”سنيچ“ جو اسر:

a. دلالي جي راشي هڪ نڊو انش آهي سدت مال جي پيٽ ۾ سو ڏيئي لپيٽي ”ريايٽ“ يا ”سنيچ“ هجن. سدت مال وپار جيڪي نڊي راسي جي اڳهن تي ڪيا ويندا آهن، ميسر ڪندي آهي وڌيڪ فائيد يا نڪسان جي گنجائيش مول سيڙهيل راشي جي پيٽ ۾. پر سدت مال جي ڏيئي لپيٽي ۾ وڏو جوڪو رهندو آهي. سو توهان کي اهي فلاڻي بيان پوري ريت سمجهڻا آهن سدت مال ٺيڪي جو وپار شروع ڪرڻ کان اڳ ۽ وپار به جامه ڌيان سان ڪجو توهان جي حالت ۽ مالي وسيلن تي دارودار رکندي.

b. مستقبل سدت مال ۾ وپار ۾ روج سمورن جايون جو نپتارو ڪرڻ لازمي آهي. هر ڏنهن بچيل جايون نشاندي ڪيو وينديون آهن بازار تي بند ٿيل اڳهن موجب. جيڪر بند ٿيل اڳهه توهان جي وروڌ ويا ته توهان کي نڪسان جي اڳهه جي راشي (ڪيالي) جما ڪرڻي پوندي ان هلچل جي هلندي. اها راسي مهود وقت جي اندر جما ڪرڻي پوندي، ۽ ٻئي ڏنهن جي وپار شروع ٿيڻ کان اڳوٽ.

c. جيڪر توهان اها ڌار دلالي ڀرڻ کان ناڪام ٿيا پڪ ڪيل ارس جي اندر يا بچيل راشي توهان جي خاتي ۾ رهجي وئي ته ايڪسچينج جو پاڻي شل توهان جي جاءِ جي ڪرچ ڪري/سسائي ٿو سگهي توهان جي پوري يا اڌجي جاءِ. ان حالت ۾ توهان جوابدار رهندا ڪنهن به نڪسان جيڪو ان سسائپ/بند ٿيڻ سان اڀري.

d. ڪنهن حالت هيٺ سيڙهائيندڙ کي دڪت مهسوس ٿي ٿي سگهي ڏيئي لپيٽي ڪاروايت ڪرڻ نسبت. مثال طور اها حالت پيدا ٿي ٿي سگهي ڪن مسئلن جيئن ته اڻ وڪرو مشل جڏهن ضررت کان گهٽ نيلاهي هجي يا وپار روڪيو وڃي قيمت جي حد يا سرڪيٽ بريڪرس وغيره جي سبب.

e. ڪدم جيئن ته دلالي جي اڳهن ۾ فيرو، روڪ دلالي ۾ بدلاءُ وغيره ڪاروايت ڪري ٿا سگهجن بازار جي سترتا لاءِ. اهي نيا قدم لاڳو ڪري ٿا سگهن هليدڙ کليل خواهشون تي. ايڙهي حالتن ۾، توهان کي ڌار دلالي جما ڪرڻي پوندي يا پنهنجي جاءِ گهٽائي پوندي.

f. توهان لازمي طور ايڪسچينج جي پاڻي کي ان سدت مال ٺيڪي جا وچوڙ گهرو جنهن ۾ توهان وپار پئي ڪرڻ چاهيو مشل ٺيڪي جو خسيصتون ۽ لاڳاپو رکندڙ جوابداريون.

3. بناتار ٽڪنيڪ سان وپار يا ٻئي ڪنهن ٽڪنيڪ سان:

ڪو ڌار ٺهراءُ خسيصتون، جوڪا، جوابداريون، جميواريون ۽ لاڳاپو رکندڙ جميواريون جو ڏس جو ڪي سدت پوار سان ڳنڍيل هجن بناتار ٽڪنيڪ مارفت يا ب.ي ڪنهن ٽڪنيڪ نسبت سان گراهڪ جي نظر ۾ پاتي آئندي.

4. رواجي

i. جما ڪيل روڪ ۽ ملڪيت:

توهان پنهنجي واڪفيت ڪيو پنهنجي روڪ يا ٻئي ملڪيت جيڪا توهان جما ڪئي آهي بچاءُ ساڳي، ان حالت لاءِ جيڪر ڪمپني بند ٿي وڃي يا دوالو ٿي پئي. جنهن حد تائين توهان پنهنجو پيسو يا ملڪيت ٻهر هٿ ڪري ٿا سگهو سا خاص قانون يا الاڪي جي قانون تي دارودار ٿو رهي. ڪن اختيار هيٺ، ملڪيت جيڪا خاص توهان جي هٿ تي سڃاتي وئي هجي، ان جي قيمت بلڪل ان ريت پڪ ڪئي ويندي جيئن روڪن سان ٿيندو رهيو آهي ڪنهن ڪمي جي حالت ۾. ايڪسچينج جي پاڻي تا تڪرار جي حالت ۾ اها ساڳي قانون جي دائري هيٺ ايڪسچينج جي نيم، نايم نيم وپاري نيم تي آڌارت ٿيندو.

ii. دلالي ۽ پيا ڪرڻ:

اوهان وپار ڪرڻ کان اڳ سموريون دلاليون، في، ۽ بين ڪرڻن بابت ڄاڻ حاصل ڪيو جنهن لاءِ توهان ن جميووار آهيون. انهن جو بدلاءُ توهان جي فائدي توڙي نڪسانٽ (جيڪر ڪو هجي) تي اسرڻا ڪري سگهن.

iii. پاڻي/نامجد ٿيل شخص/گراهڪن جي حق ۽ جميواريوب لاءِ مهرباني ڪري انچيد 3 ڏسو.

iv. لفظ ”اڪائي“ جو مطلب ۽ منجهس آهي گراهڪ، اسامي يا هڪ سيٽمنڊر جو ڪي پاڻي سان له وچڙ ۾ پيو اچي ايسچنج مافت سدت مال ۾ وپار ڪرڻ سانگي.

v. لفظ پاڻي جو مطلب ۽ منجهس آهي هڪ وپاري پاڻي، يا هڪ پاڻي/دلال جو ڪي ايسچنج ۾ داڪل ٿيو آهي ۽ سائس هٿ ڪيو آهي SEBI کان پنڄيڪرڻ دستاويز نمبر.